

Pregledno i jasno raspravlja poznati fizičar i filozof Carl Friedrich v. Weizsäcker o uzrocima i oblicima moderne krize, posebice u vezi sa znaošću i tehnologijom.

Jugo-istočno krilo Srednje Evrope, konkretno jugoslavensko područje, predstavljaju tri imena: ljubljanski nadbiskup Alojz Šuštar te Milovan Đilas i Ljubomir Tadić. Prilog ljubljanskog nadbiskupa je dosta općenit i sintetičke naravi: on govori o ulozi kršćana u Evropi kao onima koji »grade mostove i otkrivaju zajedničko«. Dok je ovaj prilog posve pozitivne naravi, Đilas i Tadić stavili su se u službu kritičara: dok Đilas općenito govori o raspadanju komunističkih sistema, dotle Tadić uzima na nišan situaciju u Jugoslaviji (»Duhovna situacija u Jugoslaviji«). Dok je Tadić veoma opširan i oštar u opisanju onoga što ne valja, nije dovoljno izričit u opisu onoga čemu on teži kao pozitivnom cilju: da li jedinstvu u raznolikosti, što je polazište za svaki govor o Evropi, a dakako i o Jugoslaviji, ili nekom unitarističkom modelu, pa makar na liberalnoj osnovi. No nešto o tome daje naslutiti njegova sljedeća analiza: »Jugoslavensko društvo nalazi se danas u kritičnoj fazi. Vladajuće snage u zemlji žele zadržati status quo pod svaku cijenu i u ovom smislu mobiliziraju sve životne energije i mrtve autoritete. Na drugoj strani stoje snage koje potiču pretvorbu atomiziranog stanovništva u jedan samosvjесni narod kao nositelja suvereniteta« (ein selbstbewusstes Volk als Träger der Souveränität, str. 117). Dakle, što se Jugoslavije tiče, »narodi i narodnosti« su »atomizirano stanovništvo« koje treba da postane »jedan samosvjесni narod«, i to bi imalo biti u duhu Srednje Evrope. Taman posla!

Začudoje da u ovom krugu autora nema nijednog Hrvata koji bi pokušao nešto progovoriti o toj temi. U svakom slučaju, ovaj zbornik predstavlja niz interesantnih radova o jednoj temi

koja je, po jednim, utemeljena vizija, a po drugima nestvaran san. Čitatelji mogu izvoditi različite zaključke, ali će svakako s interesom čitati ovu knjigu.

MARIJAN VALKOVIĆ

VALENTIN ZSIFKOVITS, Ethik des Friedens, Veritas (Soziale Perspektiven Bd. 1), Linz 1987, str. 224.

Valentin Zsifkovits (Žifković), podrijetlom gradišćanski Hrvat a sada profesor kršćanskog socijalnog nauka na Bogoslovnom fakultetu u Grazu, već se dugo bavi problematikom mira te je objavio više radova s tog područja. O temi mira autor je imao predavanje na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 17. XI. 1987, a u Glasu Koncila od 6. XII. 1987 objavljen je razgovor s njime o raznim aspektima mira.

Ovo djelo »Etika mira« na jasan i zaokružen način opisuje etičke implikacije današnjih nastojanja oko mira. Da je cijeli taj kompleks pitanja od goruće važnosti, nije potrebno posebno ni spominjati.

Osim uvoda na početku te bilješki, bibliografije i kazala na kraju, knjiga sadrži osam poglavlja podijeljenih u dva dijela. Prvi, kraći dio daje »objašnjenje pojmova i temelje«. Najprije je riječ o naravi etike koju djelo pretpostavlja. Autor kaže da je u temeljima djela »etika odgovornosti utemeljena na unutarnjim nakanama« (gesinnungsmässig fundierte Verantwortungsethik, str. 21). Može izgledati kao da autor mimoilazi problem kako se deontološki i teleološki pristup u etici uzajamno odnose, ali autor izričito ističe svoju simpatiju za »teleološki« pristup na dugu trasu, i dajući naslutiti da se on tada spaja s »deontološkim«, s »Gesinnungsethik«. Drugo poglavlje ima naslov: »Opće izjašnjenje za mir i rat kao opće priznato strašno zlo«. Tu se niječe ratu svaka pozitivna uloga, kako su to znali isticati

Hegel i Nietzsche. U trećem poglavlju nastoji se odrediti pojam mira, osobito pozivajući se na Galtunga i Czempiela. Ovaj zadnji definira mir kao »proces smanjivanja sile i uvećavanja pravde i slobode«. U četvrtom poglavlju je riječ o temeljima etike mira. Osim kraćeg racionalnog i naravnoetičkog osvrtta autor ističe biblijsku podlogu mira, posebice novozavjetnu. U nekoliko točaka iznesene su temeljne biblijske ideje.

Drugi dio je mnogo opširniji i nosi naslov »Opća strategija mira«. U ovom dijelu je težište knjige. Ne može se govoriti o miru dok nije uklonjen rat. Stoga prvo i najduže poglavlje ovoga drugog dijela govori o »miru prevladavanjem rata«. Tu je riječ o tzv. »pravdom ratu«, o »prigovoru savjesti«, o atomskom naoružanju i modernom ratu te o čimbenicima koji vode ratu (ideologije, emocionalne slike o neprijatelju, apsolutnost zahtjeva, ekstremi i polarizacije itd.) te o načinima kako da ne dođe do rata. Autor veoma važnu ulogu pridaje stilu obiteljskog života, obitelji kao »vratima koja vode čovječnosti mira«.

Govor o ratu i miru uključuje tako i govor o sukobima i o načinima njihova razrješavanja. Tomu je posvećeno drugo poglavlje. Uz razne oblike pregovora, kompromisa i pravnih normi osobito je interesantan dio o tzv. »društvenoj (socijalnoj) obrani«. Iako je pojam diskutibilan kao miroljubiva alternativa nasilnih metoda, barem zasa da u nekim zemljama, čini se da ćemo ubuduće morati sve više koristiti takve oblike »obrane«, želimo li izbjeći nasilne sukobe, a krajnje je vrijeme da im se već jednom stane na kraj.

Treće poglavlje posvećeno je pozitivnim sadržajima mira. U takve sadržaje autor ubraja pravdu, posebice poštivanje ljudskih prava, pozitivno djelovanje raznih međunarodnih ustano-

va i organizacija te pravedne međunarodne trgovinske odnose.

Četvrto i posljednje poglavlje obrađuje odgoj za mir, jer »budući da ratovi počinju u glavama ljudi, i briga oko mira mora početi u glavama ljudi«, kako to stoji u dokumentu o utemeljenju Unesca. Riječ je o odgoju za nenasilje, pravdu, ljubav, slobodu, istinu, partnerstvo i suradnju, samodisciplinu itd., i to osobito »learning by doing«, tj. učeći praksom.

Veoma toplo preporučujemo ovu knjigu, ne samo jer je autor »naše gore list« nego, prvenstveno, jer je knjiga sjajan uvod u moderna etička pitanja u vezi s problematikom mira danas. Nitko se danas ne može odgovorno oteti tim pitanjima, pogotovo ne kršćanin (usp. G et S br. 1).

Knjiga bi zaslužila i hrvatski prijevod.

MARIJAN VALKOVIĆ

HILDE SCHMÖLZER, Phänomen He-xe. Wahn und Wirklichkeit im Lauf der Jahrhunderte, Herold, Wien-München 1986, str. 168.

»Fenomen vještica« je žalosna i tragična tema u povijesti evropske civilizacije. Čarobnjaštvo je u raznim oblicima prisutno u svim kulturama i svim vremenima, ali u povijesti evropske civilizacije ono se kristaliziralo i u tipičnom »fenomenu vještica« sa svojevrsnim arsenalom vjerovanja i praksa i, na žalost, procesa mučenja i spaljivanja.

Literatura o temi je obilna. Kod nas podsjetimo šamo na veliko djelo Vladimira Bayera »Ugovor s davlom. Procesi protiv čarobnjaka u Evropi a napose u Hrvatskoj« (Zagreb 1969.).

Austrijanka Hilde Schmölzer (studij publicistike i povijesti umjetnosti) je do sada objavila nekoliko djela. Knjiga pred nama »Fenomen vještica. Zablude i zbilja tijekom stoljeća« svjedo-